

GROOMING

En process i 7 steg

Grooming är en process med igenkännbara mönster som går att identifiera, förebygga och bryta.

Förord

Sexuella övergrepp, våld och andra potentiellt traumatiska händelser är vanligt förekommande och kan påverka barns hälsa, utveckling, lärande och välbefinnande på många olika sätt. Konsekvenserna kan visa sig genom psykisk ohälsa, koncentrationssvårigheter, sociala svårigheter, skolfrånvaro, kroppsliga symtom eller beteendeförändringar – men också genom mer subtila signaler som kan vara svåra att tolka.

Skola och fritidsverksamheter spelar en central roll i barns och ungas liv. För många barn är det här svårigheter först kan uppmärksammas, där relationer byggs och där möjligheten att kunna berätta för trygga vuxna kan vara som störst.

Denna utbildning har tagits fram för att stärka skolans och andra verksamheters möjligheter att uppmärksamma, förstå och bemöta barn och unga som kan riskera att utsättas för grooming, eller som är utsatta för grooming. Syftet är att ge skolpersonal och ledare kunskap, verktyg och trygghet i att se, fråga, dokumentera, samverka och agera när oro uppstår.

Utbildningen ligger i linje med skolans uppdrag enligt skollagen och läroplanen, där utbildningen ska främja barns utveckling, hälsa och lärande samt värna varje barns rätt till trygghet och skydd. Den ligger också i linje med FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), som sedan 2020 är svensk lag. För att dessa rättigheter ska få verklig betydelse behöver de omsättas i praktiken i de miljöer där barn lever sina liv – inte minst i skolan.

Utbildningen bygger på aktuell forskning om trauma, barns utveckling, våldsutsatthet och bemötande, och är i linje med WONSAs vision, om en värld utan sexuella övergrepp. Samtliga källor och referenser redovisas löpande i materialet.

Utbildningen består av tre delar:

Del 1 (s. 2)	Groomingprocessens sju steg En genomgång av hur grooming fungerar, vilka mönster som återkommer och hur vi kan känna igen dem. Riktat sig till vuxna som möter barn i yrkesrollen.
Del 2 (s. 11)	Trodd & Trygg – utbildningsmaterial Praktiskt material för att ge barn i åldern 7–9 år ett språk för groomingens beteenden: skuldande, fulande och hemligheter. Inkluderar lärarhandledning.
Del 3 (s. 20)	När oron växer Vägledning för vuxna om hur man lyssnar, dokumenterar, samverkar och agerar när ett barn väcker oro – inklusive juridiska aspekter och anmälningsskyldighet.

Att se, fråga och agera kan göra stor skillnad i ett barns liv.

Del 1: GROOMINGPROCESSENS 7 STEG

Att förstå grooming

En guide för lärare, fritidspersonal och andra vuxna
som möter barn

Inledning

Den här texten handlar om grooming – vad det är, hur det fungerar och hur man kan upptäcka den. Den vänder sig till dig som möter barn i din yrkesroll: lärare, fritidspersonal, ledare i barn- och ungdomsverksamhet, personal inom socialtjänst, elevhälsa och liknande. Texten fungerar lika väl för dig som är förälder eller annan trygg vuxen i ett barns liv.

Det viktigaste först

Grooming är inte något diffust eller oåtkomligt. Det är en process med igenkännbara mönster som går att identifiera, förebygga och bryta.

Syftet med det här dokumentet är att du ska förstå processen. För det praktiska arbetet kring hur man kan förebygga och bryta grooming finns WONSAs systemmaterial **Trodd & Trygg – Fyra begrepp. Tre steg. Tillsammans mot grooming.**

Grooming kan se olika ut. Det kan ske gradvis under lång tid eller utvecklas snabbt, i hemmet, i skolan, i föreningslivet eller på nätet. Oavsett miljö, tycks groomingprocessen följa ett återkommande mönster (Winters et al., 2017, 2020). Att känna igen det mönstret gör det möjligt att agera i tid.

Vad är grooming?

Grooming är en process där en person bygger upp en relation till ett barn för att kunna utnyttja barnet sexuellt utan att barnet berättar för någon om det som pågår (Winters et al., 2020).

Grooming byggs upp genom många små handlingar, som gradvis förflyttar gränser på ett sätt som gör att barnet till slut känner skuld, skam, ansvar eller rädsla för att berätta.

Grooming sker ofta i sammanhang som upplevs trygga, av personer barnet redan känner. Grooming kan ske både i fysiska miljöer och digitalt – och allt oftare i båda samtidigt.

En viktig sak att veta

Forskning visar att de flesta sexuella övergrepp mot barn begås av någon barnet känner, i hemmet, i skolan eller genom fritidsaktiviteter. Endast en mindre andel, ca 5–10 %, begås av främlingar (Snyder, 2000; Stoltenborgh et al., 2011).

Det betyder att de varningar vi traditionellt ger barn – ”prata inte med främlingar”, ”ta inte godis av okända” – inte räcker! Vi behöver också ge barn ord och verktyg för att känna igen grooming när det kommer från någon de tycker om.

Tre beteenden som återkommer i Grooming

Grooming handlar om att

1. Låta egna behov gå före någon annans
2. Att villkora det som sägs vara gåvor eller
3. Luras för att få det man vill ha

Det här är beteenden som vi alla egentligen vet inte är okej, men som de flesta människor ändå någon gång hemfaller till. Skillnaden mellan vardagliga snedsteg och grooming är att **grooming är systematisk och medveten**. Den som groomar arbetar aktivt för att skapa de förutsättningar som krävs för att senare kunna utsätta ett barn för sexuella övergrepp utan att det berättar. Skuld, skam, beroende och hot används ofta för att hindra barnet från att berätta och be om hjälp.

1. Att villkora gåvor

Materiella saker, tid, uppmärksamhet eller bekräftelse som ges vid ett tillfälle används senare som argument för att barnet ska "ställa upp" eller "betala tillbaka".

2. Att skuldbelägga, eller "skulda"

Den som groomar får barnet att känna skuld för det som sker, ta ansvar för relationen och ibland också för förövarens mående.

3. Att hemlig göra, eller "lägga en hemlighet på barnet"

Det som sker definieras som "vårt", "speciellt" eller något "andra inte skulle förstå", och som därför ska hållas hemligt.

Att villkora gåvor, "skulda" eller "lägga en hemlighet" på ett barn är aldrig okej. Beteendena är tydliga signaler på att både barnet och den vuxna behöver hjälp – oavsett om personen avser att grooma ett barn eller inte. Att veta det, kan göra det lättare att agera. Att uppmärksamma dessa beteenden är alltså inte att anklaga – det är att hjälpa oss alla att bli bättre vuxna för våra barn, samtidigt som vi minskar risken för grooming.

Groomingprocessens 7 steg

Groomingprocessen är välstuderad. Modellen vi har tagit fram bygger på etablerad forskning (Whittle, 2013, 2014; Winters et al., 2017, 2020). Den beskriver groomingprocessen i sju steg.

Bra att veta innan du läser stegen

- Stegen behöver inte komma i en särskild ordning. Förövare anpassar sina beteenden till hur barnet reagerar.
- Alla steg behöver inte vara uppfyllda för att ett barn ska ha utsatts för grooming.
- Alla barn som groomas utsätts inte för fullbordade övergrepp.
- Alla barn som utsätts för övergrepp har inte blivit groomade först.

Det viktiga är inte att kunna räkna stegen i ordning – utan att kunna känna igen beteendena.

STEG

1

Att välja ett barn

Processen börjar ofta med att förövaren väljer ut ett barn. Förövaren letar ofta efter ett barn som förövaren både tycker är attraktivt, och som befinner sig i en mer sårbar position – barn som saknar trygga vuxna runt sig, känner sig ensamma eller har ett stort behov av bekräftelse.

Att redan utsatta barn utsätts igen är inte en slump – och det är aldrig deras fel.

Det är vanligt att förövaren söker sig till miljöer med många barn och observerar och testar kontakt med flera barn, innan ett specifikt barn väljs ut. Förövaren väljer också ofta situationer där risken att bli upptäckt är låg och där barnets möjlighet att berätta eller bli trodd är begränsad. Det här betyder att grooming oftast sker i miljöer som upplevs trygga.

STEG**2****Att bygga förtroende**

När barnet är utvalt börjar relationsbygget. Det sker gradvis och upplevs nästan alltid som något positivt. Förövaren visar intresse, lyssnar, ger bekräftelse och anpassar sig efter barnets behov. Barnet känner sig sett och utvalt.

Ofta byggs förtroende också hos vuxna runt barnet – föräldrar, kollegor, ledare i verksamheten. Det ger förövaren större tillgång till barnet och gör situationen svårare att upptäcka.

STEG**3****Manipulation**

När förtroendet är på plats börjar påverkan. Förövarens egna behov förs in i relationen, ofta subtilt. Det som tidigare gavs som en gåva – tid, uppmärksamhet, presenter – börjar kännas villkorat och "ha skapat en skuld".

Barnet kan känna trygghet och obehag samtidigt, och kan ha svårt att sätta ord på vad som är fel.

STEG**4****Social isolering**

För att kunna fortsätta processen kan förövaren försöka minska barnets kontakt med andra som skulle kunna upptäcka eller stoppa det som sker.

Det kan handla om att

- skapa misstro mot andra vuxna
- få barnet att dra sig undan från vänner och familj
- framställa relationen som speciell, unik eller missförstådd av andra

Förövaren positionerar sig som den som "förstår barnet bäst". Barnet blir mer beroende – och mindre benäget att berätta.

STEG**Att skapa hemligheter**

5

Hemligheter blir ofta en central del av relationen. I början kan de kännas harmlösa – ”det här är vår grej” – men växer i allvar.

Barnet får signaler om att inte berätta, ibland genom skuld eller skam, ibland genom direkta eller dolda hot. Hemligheter skär av barnets möjligheter att söka hjälp och skapar en lojalitet som binder barnet till förövaren.

STEG

6

Gradvis tillvänjning

Gränser förskjuts i mindre steg, och det som tidigare upplevdes som fel kan börja kännas mindre allvarligt, eller som något barnet ”går med på” – även om det är för att slippa ännu värre saker.

Förövaren testar gränser och anpassar tempot efter hur barnet reagerar. Den långsamma tillvänjningen gör det svårt för barnet att förstå och hitta ord för att berätta om det – och att sätta stopp.

STEG

7

Att vidmakthålla kontroll

När övergrepp etablerats arbetar förövaren aktivt för att behålla kontrollen över barnet och situationen.

Det kan ske genom

- skuld och skam
- rädsla för konsekvenser
- direkta eller indirekta hot
- fortsatt manipulation och beroende

Det är vanligt att barn som utsätts för övergrepp får höra att det var deras fel och att ingen kommer tro på det. Det skapar skam, minskar sannolikheten att barnet berättar och gör att övergrepp kan fortsätta under längre tid.

Sammanfattning – mönstret bakom stegen

Grooming byggs upp steg för steg. Det börjar nästan alltid i något som ser positivt ut, och förändras gradvis. Genom att känna igen beteendena – inte bara den enskilda händelsen – kan vi agera tidigt och bryta processen.

Grooming online

Grooming sker allt oftare på nätet. Den digitala miljön gör det lätt för förövare att komma i kontakt med många barn. Det är vanligt att förövare på nätet utger sig för att vara jämnåriga, ofta av samma kön, och de kan vara mycket ihärdiga (Whittle et al., 2012, 2014). En förövare kan kontakta hundratals barn samtidigt, ställa följdfrågor och se vilka konton som matchar den profil som söks.

Information om barnets liv som samlas in i ett tidigt skede används ofta senare som påtryckningsmedel – exempelvis för utpressning.

Att tänka på i digitala miljöer

- Lär barn tidigt att inte dela personlig information eller bilder med personer de inte känner.
- Med dagens AI-teknik räcker en vanlig ansiktsbild för att förövare ska kunna skapa AI-genererat övergreppsmaterial. Bilder ska skyddas.

Från förståelse till handling

Det här dokumentet ger dig grunden – att förstå vad grooming är och hur den utvecklas. I det efterföljande materialet **Trodd & Trygg – Fyra begrepp. Tre steg. Tillsammans mot grooming** finns ramverket för hur man kan arbeta för att förebygga och bryta grooming i praktiken. Det består av fyra enkla begrepp som barn använder, och tre konkreta steg för de vuxna runt dem. Läs båda materialen tillsammans för helheten.

Att förstå grooming är det första steget. **Att förebygga och bryta den är nästa.**

Referenser

- Snyder, H. N. (2000). Sexual assault of young children as reported to law enforcement: Victim, incident, and offender characteristics. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
- Stoltenborgh, M., van IJzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child Maltreatment*, 16(2), 79–101. <https://doi.org/10.1177/1077559511403920>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013). A review of online grooming: Characteristics and concerns. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 62–70. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.09.003>
- Whittle, H. C., Hamilton-Giachritsis, C. E., & Beech, A. R. (2014). In their own words: Young peoples' vulnerabilities to being groomed and sexually abused online. *Psychology*, 5(10), 1185–1196. <https://doi.org/10.4236/psych.2014.510131>
- Winters, G. M., & Jeglic, E. L. (2017). Stages of sexual grooming: Recognizing potentially predatory behaviors of child molesters. *Deviant Behavior*, 38(6), 724–733. <https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1197656>
- Winters, G. M., Jeglic, E. L., & Kaylor, L. E. (2020). Validation of the Sexual Grooming Model of child sexual abusers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(7), 855–875. <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1801935>

W O N S A

World of No Sexual Abuse

Del 2: TRODD & TRYGG

Fyra ord och Tre steg som skyddar

Utbildningsmaterial för barn 7–9 år

Med lärarhandledning för pedagoger, socialtjänst och andra vuxna

Till dig som leder samtalet

Det här materialet är till för att fungera som ett stöd för dig som möter barn i åldern 7–9 år: lärare, fritidspedagog, ledare i barnverksamhet, eller personal inom socialtjänst och elevhälsa. Det fungerar lika väl för dig som är förälder eller annan trygg vuxen.

Materialet bygger på fyra begrepp: **Tack & nej**, **"Skuldad"**, **"Fulad"** och **"Att lägga på en hemlighet"**. Vi har tagit fram orden och begreppen för att underlätta samtal mellan barn och vuxna om beteenden som innebär risk för grooming redan i låg ålder. Vi har också tagit fram dem för att vi tror att det är viktigt att använda specifika ord som är lätta att komma ihåg, för beteenden som annars kan kännas svåra att definiera eller prata om. Man kan självklart använda andra ord för att beskriva samma sak om man vill, även om det är dessa vi rekommenderar och därför återkommer till i materialet. Det viktiga är att man kommer överens med barnen om vilka fyra ord och begrepp man använder, och att barnen förstår dem och tycker de fungerar!

Du som leder samtalet får **två sorters text genom hela häftet**:

- **Så här kan du säga till barnen** – meningar som är skrivna i barnspråk och som är tänkta att fungera som stöd i samtalet med barnen.
- **Vad du som vuxen lyssnar efter** – råd och tips som är tänkta att fungera som stöd för dig när du lyssnar på barnens svar.

Så använder du materialet

Materialet är gjort för att kunna vara flexibelt och kunna användas i olika miljöer och sammanhang. Du kan dela upp det, eller gå igenom alla under en temadag eller liknande. Oavsett hur du gör:

- Stanna ofta.
- Låt barnen prata mer än du. Det är språket de bygger upp som spelar roll.
- Repetera orden över tid. En gång räcker inte – ord blir starka när de upprepas.

Tillsammans bygger vi ett gemensamt språk som barn kan använda i verkligheten. Ett gemensamt språk gör hela skillnaden.

Inledning – att gå igenom med barnen

Den första lektionen, introduktion

SÅ HÄR KAN DU SÄGA TILL BARNEN

Ibland händer saker som känns konstiga.

Något som började bra, känns sedan fel.

Då kan det vara svårt att förstå vad som hände.

Det kan också vara svårt att hitta ord för det, och berätta, även om du skulle vilja.

Idag ska vi lära oss fyra ord, som kan göra det lättare att berätta när det är svårt.

Vad du som vuxen uppmärksammar

Uppmärksamma hur barnen reagerar redan här. Notera om någon blir tyst, ser orolig ut, eller börjar säga något. Sätt en lugn ton: vi lär oss tillsammans, ingen behöver prestera. Om du noterar att ett barn blir oroligt – återkom till barnet efteråt eller agera utifrån era lokala rutiner.

Förbered barnen

Beskriv de fyra orden och begreppen. Fråga vad de tycker om dem – fungerar de eller finns andra ord de hellre använder? Berätta att orden är som verktyg i en verktygslåda. Man behöver inte använda alla samtidigt. Och man behöver inte minnas dem perfekt. Det viktiga är att de finns där.

- Säg de ord ni kommit överens om högt:
 - **Tack & nej, Skuldad, Fulad, Få en hemlighet lagd på sig.**
- Använd gärna affischen som följer med materialet, eller gör en egen. Peka gärna på varje färg och ord.
- Fråga barnen: "Vilket ord vill ni känna på idag...?"

1. TACK & NEJ

SÅ HÄR KAN DU SÄGA TILL BARNEN

Ibland säger någon att den ger en present, men sen vill den ha något tillbaka.

Det kan låta så här:

”Nu när du har fått det här från mig, så vill jag ha det här från dig...” eller

”Förut fick du det här av mig, så nu vill jag...”

→ **En gåva är något man får utan att behöva ge något tillbaka**

FRÅGOR DU KAN STÄLLA TILL BARNEN

- Har någon varit med om att någon först gett något, och sedan velat få något tillbaka?
- Hur kändes det?
- Vad kan du säga om någon vill ha något av dig som du inte vill ge?
- Hur känns det i magen när du säger nej? Är det svårt att säga nej ibland? När?

VAD DU SOM VUXEN UPPMÄRKSAMMAR

Uppmärksamma om något barn säger att det är svårt att säga nej till en viss vuxen eller något barn, eller om något barn tycker övningen är svår. Notera särskilt om något barn är rädd att ”göra någon ledsen”. Omtänksamhet är bra, men man har rätt att säga nej när något känns fel. Om du blir orolig för något barn, notera det och återkom till barnet efteråt, eller agera utifrån era lokala rutiner.

1

Kolla... det här är bara till dig. Men då är det vår hemlighet, okej?

Tack och nej.

2

Kom igen... du är väl inte en sän?

Efter allt jag gjort för dig?

...?

3

När någon försöker få dig att känna skuld för att du sagt nej – då blir du skuldad.

Jag har rätt att säga nej. Det är inte mitt fel att han är sur.

4

Nej.

Man får alltid ta emot det någon vill ge, utan att behöva ge något tillbaka.



Du bestämmer över din kropp, dina känslor och dina gränser.



Din gräns gäller alltid.



Berätta för en vuxen du litar på om någon skuldar dig.



Man får ta emot det någon vill ge, utan att ge.



WONSA
© WONSA

2. SKULDAD (När någon får dig att känna skuld)

SÅ HÄR KAN DU SÄGA TILL BARNEN

Ibland försöker någon få dig att känna skuld när du säger nej.

Det kan låta så här:

"Efter allt jag gjort för dig..."

"Tänk om jag blir ledsen då?"

När någon säger så, kan man kalla det för att "skulda".

→ **Det är inte ditt fel.**

FRÅGOR DU KAN STÄLLA TILL BARNEN

- Har någon blivit, eller sett någon annan bli skuldad någon gång?
- Hur känns det att bli skuldad?
- Vad kan du svara om någon försöker skulda dig?

VAD DU SOM VUXEN UPPMÄRKSAMMAR

Många barn känner igen skuldande från sin vardag, även från snälla vuxna som inte alls groomar. Det är okej – och en perfekt anledning att prata om att skulda är fel oavsett vem som gör det. Notera särskilt om någon beskriver återkommande skuld från en specifik person. Om du blir orolig för något barn, notera det och återkom till barnet efteråt, eller agera utifrån era lokala rutiner.



3. FULAD

SÅ HÄR KAN DU SÄGA TILL BARNEN

Ibland tror man att någon vill göra något roligt, men sen blir det fel.

Någon säger: "Vill du göra det här roliga?" Du säger ja, men det blir inte alls som du hade tänkte dig – du kanske känner dig lurad.

Personen kanske säger: "Men du sa ju att du ville!"

När man känner sig lurad, även om man själv sagt ja, kan man säga att man blivit fulad.

→ **Det är inte ditt fel.**

FRÅGOR ATT STÄLLA TILL BARNEN

- Har någon blivit fulad? Vad hände?
- Har du varit med om något som först verkade kul men sen blev fel?
- Vad kan du göra om du blir fulad?

VAD DU SOM VUXEN UPPMÄRKSAMMAR

"Fulad" är ett svårt men viktigt ord. En särskild typ av "fula" som kan dyka upp i groomingprocessen, är när ett barn får dåliga alternativ, men inte säga nej till båda, utan "tvingas" välja det som känns minst dåligt och sedan göras ansvarig för det som händer. Även detta är att bli fulad.



4. FÅ EN HEMLIGHET LAGD PÅ SIG

SÅ HÄR KAN DU SÄGA TILL BARNEN

När någon säger till dig att du inte får berätta något, så lägger de en hemlighet på dig.

Någon kanske säger:

”Det här är bara mellan oss.”

”Det är vår hemlighet.”

→ **Du får alltid berätta.**

FRÅGOR ATT STÄLLA TILL BARNEN

- Får man berätta hemligheter?
- Vad är skillnaden mellan en överraskning och en hemlighet?
- Har du någon du skulle kunna berätta för om någon la en hemlighet på dig?

VAD DU SOM VUXEN UPPMÄRKSAMMAR

Notera om något barn verkar vilja berätta något, men inte vågar. Återkom till barnet efteråt, eller agera utifrån era lokala rutiner.

En överraskning är rolig och har ett slut – då alla får veta. En hemlighet som läggs på en har man inte valt själv, och den har inget tydligt slut. Den kan kännas obekvämt eller fel. Barn har rätt till egna tankar och saker de vill behålla för sig själva. Men de ska aldrig behöva bära på hemligheter som någon annan har lagt på dem.



Du bestämmer vad du berättar. Ingen kan lägga en hemlighet på dig.

Övning – att använda orden med både kropp och röst

Den viktigaste delen i hela materialet

Att öva på att säga orden är viktigt. Ännu bättre är det om man tar med hela kroppen. Man kan till exempel låta alla barnen stå upp och säga "Tack och Nej" och "Jag sa Nej!" med handen utsträckt som flickan och pojken i serierna i materialet. Man kan göra det göra det tillsammans, eller två och två. Fråga hur det känns efteråt. Notera om något barn verkar ha svårt att göra övningen. För ett barn som har fått lära sig att det inte får säga nej kan övningen det väcka oro. Låt barnet pausa övningen och återkom till barnet efteråt, eller agera enligt era lokala rutiner.

SÅ HÄR KAN DU SÄGA TILL BARNEN

Nu ställer vi oss och säger orden högt tillsammans.

"Tack & nej."

Hur kändes det?

Att säga att man *tror* att man blivit skuldad eller fulad är inte att anklaga någon, det är att öppna upp för ett viktigt samtal. Om det känns bekvämt, låt dem göra ett rollspel där de provar att säga till dig "Jag tror jag har blivit skuldad/fulad/fått en hemlighet lagd på mig". Ett bra svar kan vara, "Vad modig du är som berättar. Vill du berätta mer om vad det handlade om?" Göm inte att fråga hur det kändes efter övningen.

"Jag tror jag har blivit skuldad."

"Jag tror jag har blivit fulad."

"Jag tror jag har fått en hemlighet lagd på mig."

Mål: Att orden känns lika självklara för barnen som "tack" och "varsågod". När orden sitter i kroppen finns de kvar även när det är svårt.

Kom ihåg som vuxen

När ett barn berättar – eller försöker berätta – är ditt bemötande avgörande. Det är inte alltid lätt att vara den som tar emot. Men det behöver inte vara perfekt. Det räcker långt att bara lyssna och använda det gemensamma språket, tacka, och när det behövs, be en annan vuxen om råd och hjälp.

Sex saker att hålla i minnet

- **Lyssna lugnt**
 - Avbryt inte
 - Föreslå inte – ställ istället icke-ledande frågor som: Kan du berätta mer?
- **Tro på barnet.**
- **Tacka för berättelsen.**
- **Om du blir orolig, dokumentera och be om hjälp – bär inte oron ensam.**
- **Följ era rutiner – orosanmälan vid behov, 112 vid akut fara.**

Slutligen, glöm inte att påminna...

Innan du släpper barnen vidare, gör det till en vana att påminna om att *"Om något känns fel – hos dig, hemma eller någon annanstans – får du alltid berätta det för mig eller för någon annan som du litar på."* Det är viktigt att barnen förstår att de inte måste berätta för just dig – det viktiga är att de berättar för någon de litar på.

Påminn också om att be om hjälp är inte samma sak som att skvallra.

Och slutligen, påminn om att *"du behöver inte veta säkert. Du får komma även när du bara undrar."*

När barn och vuxna delar samma språk kan grooming stoppas.

Del 3:

TRODD

&

TRYGG

När oro finns

En vägledning för vuxna

För lärare · Socialtjänst · Ledare för barnverksamheter

Förord

Skolan spelar en central roll i barns och ungas liv. För många barn är skolan den plats där svårigheter först uppmärksammas, där relationer byggs och där möjligheten att få stöd kan börja.

Samtidigt vet vi att sexuella övergrepp, våld och andra potentiellt traumatiska händelser är vanligt förekommande och kan påverka barns hälsa, utveckling, lärande och välbefinnande på många olika sätt. Konsekvenserna kan visa sig genom psykisk ohälsa, koncentrationssvårigheter, sociala svårigheter, skolfrånvaro, kroppsliga symtom eller beteendeförändringar – men också genom mer subtila signaler som kan vara svåra att tolka.

Denna utbildning har tagits fram för att stärka skolans möjligheter att uppmärksamma, förstå och bemöta barn och unga som kan riskera eller vara utsatta för sexuella övergrepp eller annan traumatisering. Syftet är inte att göra skolpersonal till utredare eller behandlare, utan att ge kunskap, verktyg och trygghet i att se, fråga, dokumentera, samverka och agera när oro uppstår.

Utbildningen ligger i linje med skolans uppdrag enligt skollagen och läroplanen, där utbildningen ska främja barns utveckling, hälsa och lärande samt värna varje barns rätt till trygghet och skydd. Den ligger också i linje med FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), som sedan 2020 är svensk lag. Barnkonventionen tydliggör barns rätt till skydd mot alla former av våld, övergrepp och utnyttjande, men också barns rätt att bli lyssnade på och få stöd när de behöver det. För att dessa rättigheter ska få verklig betydelse behöver de omsättas i praktiken i de miljöer där barn lever sina liv – inte minst i skolan.

Utbildningen bygger på aktuell forskning om trauma, barns utveckling, våldsutsatthet och bemötande. Samtliga källor och referenser redovisas löpande i materialet.

Utöver kunskap om sexuella övergrepp och traumatisering innehåller utbildningens sista del också vägledning kring juridiska aspekter, sekretess, dokumentation, barnsamtal, risk- och skyddsbedömningar samt samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och andra aktörer. Ett särskilt fokus ligger på hur oro för ett barn kan identifieras, hanteras och följas upp i det praktiska vardagsarbetet.

Vår förhoppning är att utbildningen ska bidra till ökad trygghet hos skolans medarbetare och stärka skolans förmåga att upptäcka, bemöta och stödja barn och unga som far illa.

Att se, fråga och agera kan göra stor skillnad i ett barns liv.

Inledning

De flesta barn berättar inte direkt. De berättar sällan allt på en gång. Ofta börjar de med något litet.

Kanske berättar barnet att någon ofta skuldar dem. Kanske att de blir fulade. Kanske att de har fått en hemlighet pålagd på sig. Kanske berättar barnet något som verkar obetydligt.

Barn berättar ofta i små steg. Många vill först ta reda på om den vuxne går att lita på.

Därför är det viktigt att vuxna kan känna igen signaler, lyssna lugnt och veta hur de ska agera när oro uppstår.

Du behöver inte veta säkert. Du behöver bara våga ta oro på allvar.

När ska jag bli orolig?

Det finns ingen enskild signal som bevisar att ett barn utsätts för sexuella övergrepp. Oro uppstår oftast när flera saker tillsammans börjar bilda ett mönster.

Signaler att uppmärksamma

Det kan handla om att ett barn:

- verkar ovanligt rädd för en viss person
- undviker att gå hem eller till vissa aktiviteter
- förändras plötsligt
- har återkommande magont, huvudvärk eller sömnsvårigheter
- blir ovanligt tillbakadraget eller utagerande
- uttrycker stark skam eller skuld
- använder sexualiserat språk eller beteenden som inte är åldersadekvata
- antyder att något känns fel men har svårt att sätta ord på det

Du behöver inte avgöra vad som har hänt. Du behöver bara uppmärksamma att något verkar fel.

När barn börjar använda orden

Ett av syftena med Trodd & Trygg är att ge barn ord för sådant som annars kan vara svårt att förstå, beskriva eller berätta om. När barn får ett språk ökar deras möjligheter att berätta.

Många barn börjar inte med att berätta om det svåraste. Istället testar de den vuxne genom att berätta något mindre först. Barnet kanske inte berättar för att få en lösning direkt – barnet kanske berättar för att ta reda på om den vuxne går att lita på.

Hur vi reagerar i dessa ögonblick spelar stor roll.

Om barnet berättar om skuldande, fulande eller hemligheter

Om ett barn berättar att det blir skuldat, fulat eller får hemligheter lagda på sig är det i sig en signal att vara uppmärksam på.

Det betyder inte automatiskt att barnet utsätts för sexuella övergrepp. Men det är ett tecken på att barnet kanske lever i relationer där gränser inte respekteras, där manipulation förekommer, eller där barnet får bära ett ansvar som inte borde ligga på barnet.

Orden i Trodd & Trygg är därför inte bara verktyg för att upptäcka sexuella övergrepp – de är också verktyg för att upptäcka relationer där barn inte får det skydd, den respekt eller den trygghet de behöver.

När ett barn berättar

Det viktigaste är inte att säga rätt. Det viktigaste är att barnet blir lyssnat på.

GÖR	UNDBIK
Lyssna lugnt	Ifrågasätt
Tro på barnet – lita på att det finns en anledning till det som berättas även om du inte förstår direkt	Visa tvivel eller förvåning
Tacka för berättelsen	Säg "Det där kan väl inte stämma?"
Ställ öppna frågor	Ställ ledande frågor
Dokumentera efteråt	Glöm att skriva ned vad som sades
Be om hjälp från kollegor	Bär oron ensam

Vad du kan säga

- ✓ "Tack för att du berättade."
- ✓ "Jag är glad att du sa det till mig."
- ✓ "Kan du berätta lite mer?"

Vad du ska undvika

- ✗ "Är du säker?"
- ✗ "Det där kan väl inte stämma?"
- ✗ "Menade du verkligen så?"

Ställ inte ledande frågor

Din uppgift är inte att utreda. Din uppgift är att lyssna.

FRÅGA SÅ HÄR	INTE SÅ HÄR
Vad hände?	Tog han på dig?
Kan du berätta mer?	Var det hemma?
Vad menar du när du säger så?	Var det din pappa? Din tränare?

Låt barnet använda sina egna ord. Du ska inte fylla i tomrummen.

Dokumentera

Skriv ned det du observerar. Skriv ned det barnet säger. Skilj noga mellan vad du sett och hört, och vad du tolkar.

BRA DOKUMENTATION	UNDVIK
"Barnet sa: Jag vill inte vara ensam med honom."	"Barnet verkar utsatt."
Ange datum, tid och plats	Vänta med att dokumentera
Skriv ordagrant vad barnet sa	"Jag tyckte det lät som att..."

Dokumentera så nära händelsen som möjligt.

Sekretess och anmälningsskyldighet

Barn ska kunna känna förtroende för vuxna. Samtidigt får vuxna aldrig lova att hålla information hemlig om ett barn riskerar att fara illa.

"Det du berättar är viktigt. Om jag blir orolig för att ett barn inte är tryggt behöver jag ibland prata med andra vuxna som kan hjälpa till."

Den som arbetar i skola, elevhälsa och många andra verksamheter har skyldighet att agera när det finns misstanke om att ett barn far illa.

Du behöver inte veta säkert. Misstanke räcker.

När brott kan ha begåtts

Ibland handlar oron inte bara om att ett barn far illa – ibland finns det också anledning att misstänka att ett brott kan ha begåtts. Det kan gälla uppgifter om sexuella övergrepp, våld, grova hot, exploatering eller andra allvarliga händelser.

Varför timing spelar roll

Om personer som kan vara inblandade får kännedom om misstankarna kan bevis förstöras, berättelser påverkas eller barnet utsättas för ytterligare påtryckningar.

WONSA rekommenderar vid misstanke om brott

Samråd skyndsamt med Polismyndigheten **innan** socialtjänst eller vårdnadshavare kontaktas.

Skyldigheten att göra orosanmälan till socialtjänsten kvarstår alltid.

Du behöver inte själv avgöra om ett brott har begåtts. Du behöver bara våga agera när något väcker oro.

Risk och skydd

När oro uppstår behöver två frågor ställas: Finns risk? Finns skydd?

RISKFAKTORER	SKYDDSAKTORER
• fortsatt kontakt med den misstänkta personen • isolering • rädsla för att berätta • tidigare våld eller övergrepp	• trygga vuxna i barnets omgivning • fungerande skolgång • socialt nätverk • möjlighet att få stöd snabbt

Samverkan

Barnets situation blir ofta tydligare när flera vuxna delar sina observationer. Skola, elevhälsa, socialtjänst, polis och hälso- och sjukvård har olika uppdrag men ett gemensamt ansvar att bidra till barnets skydd.

Samverkan handlar inte om att någon ska göra allt. Samverkan handlar om att alla ska göra sin del.

Du behöver inte bära oron ensam

Att få veta att ett barn kan vara utsatt väcker ofta starka känslor. Det är normalt att känna oro, osäkerhet, ilska, sorg och rädsla att göra fel.

Barn behöver vuxna som vågar se. Vuxna behöver andra vuxna som hjälper dem att agera.

Det börjar ofta med något litet

Barn berättar sällan allt på en gång. Ofta börjar de med något litet – ett prov på om den vuxne går att lita på. Kanske berättar barnet att någon skuldar dem. Kanske att de blir fulade. Kanske att de fått en hemlighet pålagd på sig.

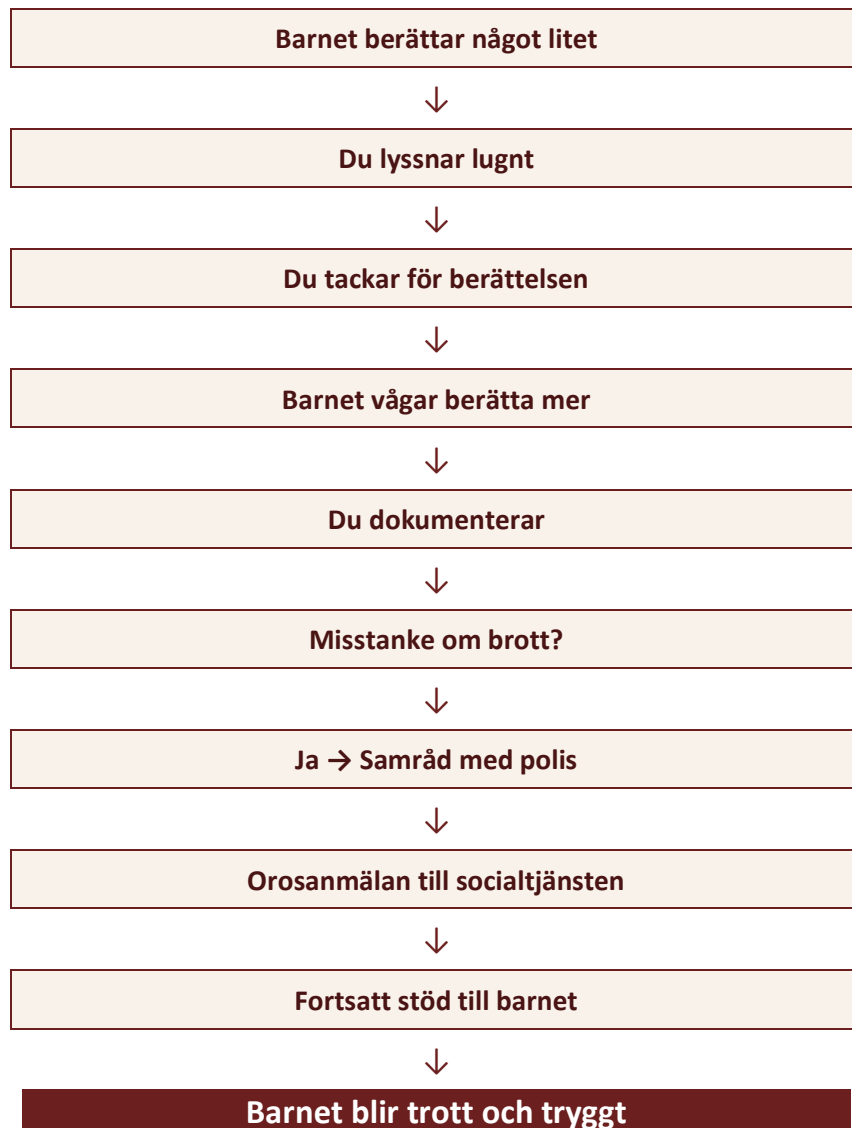
Men för barnet kan det vara ett sätt att ställa en viktig fråga: Kan jag lita på dig?

När barnet berättar något litet har du ett viktigt val. Du kan lyssna – eller missa möjligheten.

Visa barnet:

- Jag lyssnar.
- Jag tar dig på allvar.
- Du får berätta.

En enkel väg framåt



Kom ihåg

**Du behöver inte veta säkert.
Du behöver inte vara expert.
Du behöver inte lösa allt själv.**

Men du behöver våga lyssna.

Att se. Att lyssna. Att fråga. Att dokumentera. Att samverka. Att agera.

Det kan förändra ett barns liv.

Affischer

Den visuella sammanfattningen av materialet

Affisch 1 ger en visuell överblick av hela materialet, och kan användas för både barn och vuxna.

Affisch 2 förklarar materialets fyra ord med en bildserie för varje ord och begrepp. Den passar bra både barn och vuxna och kan hänga framme i klassrum eller annat gemensamt verksamhetsrum under hela arbetet med materialet – och gärna efteråt också, så att orden alltid finns kvar för barnen.

Affisch 3 visar är en textbaserad översikt över de fyra orden och ger en kort sammanfattande lärarhandledning. Den är framför allt framtagen för de vuxna som arbetar i projektet, och kan med fördel alltid sitta uppe synligt för alla i verksamheten.



Du är viktig.
Din röst
räknas.

TRODD & TRYGG

ORD SOM SKYDDAR

Fyra steg som hjälper dig att sätta gränser, förstå och berätta.



Vi tror på
det du
berättar.

1 TACK OCH NEJ Du bestämmer.	2 SKULDAD När någon försöker få dig att ändra dig.	3 FULAD När något som skulle vara kul känns fel.	4 HEMLIGHET När någon försöker tysta dig.
 Jag har något till dig... ...men då gör du en sak sen.	 Efter allt jag gjort för dig... Du är väl inte en sän?	 Vill du göra något kul? Ja!	 Det här är bara mellan oss. Berätta inte för någon.
 Jag vill inte. Det känns inte bra för mig.	 Nu känns det som mitt fel... Kanske är jag elak?	 Det känns konstigt... Det här är inte bra.	 Jag vill berätta... men får jag?
 Jag får säga TACK OCH NEJ!	 Ingen skuldar mig.	 Jag blev fulad.	 Jag får berätta - ingen får lägga en hemlighet på mig.
✓ Du får ta emot utan att ge tillbaka. ✓ Du får säga nej. ✓ Du bestämmer över din kropp, dina känslor och din tid.	✓ Det här kallas att bli skuldad. ✓ Det är inte ditt fel. ✓ Du får säga nej.	✓ Det här kallas att bli fulad. ✓ Det är inte ditt fel. ✓ Du får berätta.	✓ Du får alltid berätta. ✓ Du bestämmer. ✓ Du har rätt till hjälp.

DU KAN ALLTID BÖRJA HÄR: TACK OCH NEJ

Om något känns fel - gå tillbaka.
Du har alltid rätt att säga nej och berätta.

SÅG SÅ HÄR:

Tack och nej.

Ingen skuldar mig.

Jag blev fulad.

Någon har lagt en hemlighet på mig.

FÖRKLARING TILL MATERIALET

Det här materialet ger barn enkla ord för att förstå, sätta gränser och berätta om saker som inte känns bra. Det bygger på en tydlig logik:

- 1 Tack och nej - barnet har makt att sätta gränser.
- 2 Skuldad - när någon försöker få barnet att ändra sig.
- 3 Fulad - när något som skulle vara kul känns fel.
- 4 Hemlighet - när någon försöker tysta barnet.

DET VIKTIGASTE:

Barn och vuxna måste komma överens om detta och hålla sig till det:

VI TROR PÅ BARNETS BERÄTTELSE. ♥

När barn berättar måste vi lyssna, tro och ta dem på allvar. Vi behöver inte veta allt eller förstå allt direkt. Att tro på barnet betyder inte att vi anklagar någon för något olagligt.

- ♥ När vi tror på barnet kan vi prata med den vuxne det gäller utan att vara anklagande. Vi säger bara: "Här har vi bestämt att vi jobbar/är tillsammans och betar oss så här."
- ♥ Vårt gemensamma språk och våra tydliga regler skyddar barnen.
- ♥ Då blir det lättare att förebygga, agera och skapa trygghet.

LÄRARHANDLEDNING - så här använder du materialet

1. Introducera
 - Visa affischen.
 - Läs de fyra stegen tillsammans.
 - Fråga: "Vad tänker ni, vad betyder det här?"
 - Låt barnen berätta med egna ord.
2. Utforska
 - Gå igenom varje steg.
 - Använd praktkort eller rollspel.
 - Fråga: "Har du varit med om något sånt här?" (Det är okej att säga nej.)
 - Prata om känslor och vad man kan göra.
3. Träna språk
 - Öva på att säga: Tack och nej / Ingen skuldar mig / Jag blev fulad / Någon har lagt en hemlighet på mig.
 - Upprepa tillsammans, gärna med rörelser.
4. Avsluta med trygghet
 - Påminn om: Du är viktig. Din röst räknas.
 - Du har rätt till hjälp.
 - Fråga: "Vem kan du prata med om något känns fel?"
5. Följ upp
 - Återkom ofta. Upprepa och stärk.
 - Vilt affischen vara synlig.

KOM IHÅG SOM VUXEN:

- ♥ Lyssna.
- ♥ Tro.
- ♥ Tacka för berättelsen.
- ♥ Sätt ord.
- ♥ Ge hjälp.
- ♥ Följ era rutiner.

♥ NÄR BARN OCH VUXNA DELAR SAMMA SPRÅK - STOPPAR VI GROOMING.

© WONSA

SERIE 1 TACK OCH NEJ Du får ta emot utan att ge tillbaka.	1 Jag har något till dig.	2 ...men då gör du en sak sen.	3 Jag kan säga nej.	4 Tack... och nej.	5 Du får ta emot utan att ge tillbaka.	6 Mitt nej gäller!	7 Du bestämmer. Du får säga nej.
SERIE 2 SKULDAD När någon försöker få dig att känna skuld.	1 Efter allt jag gjort...	2 Du är väl inte en sän?	3 Det känns som mitt fel...	4 Det här är att bli skuldad.	5 Någon försöker få dig att känna skuld.	6 Jag blev skuldad.	7 Det är inte ditt fel. Du får säga nej.
SERIE 3 FULAD När något som skulle vara bra blir fel istället.	1 Vill du göra något kul?	2 Det blev inte som jag trodde...	3 Du ville ju... Berätta inte.	4 Det här är att bli fulad. När något som skulle vara bra blir fel istället. Det är inte ditt fel.	5 Jag blev fulad... Jag känner mig lurad.	6 Jag vill berätta... Jag blev fulad.	7 Det är inte ditt fel. Du får berätta.
SERIE 4 HEMLIGHET Ingen får lägga en hemlighet på dig.	1 Det här är bara mellan oss.	2 Berätta inte för någon.	3 Jag vill berätta...	4 Det här är en hemlighet på dig.	5 Ingen får lägga en hemlighet på dig.	6 Jag vill berätta ändå.	7 Du får alltid berätta. Du bestämmer.
NÄR NÅGOT KÄNNS FEL – ORD SOM HJÄLP Det är aldrig ditt fel. Du får alltid berätta.	FULAD När något som skulle vara bra blir fel istället.	TACK OCH NEJ Du får ta emot utan att ge tillbaka.	SKULDAD När någon försöker få dig att känna skuld.	HEMLIGHET Ingen får lägga en hemlighet på dig.	SÄG SÅ HÄR: - Jag blev fulad - Jag blev skuldad - Någon lade en hemlighet på mig - Tack och nej	DU ÄR MODIG!	

När barn och vuxna delar samma språk blir det lättare att förstå – och att stoppa det som är fel.

TRODD & TRYGG

—= ORD SOM SKYDDAR =—

Fyra steg som hjälper dig att sätta gränser, förstå och berätta.

Du är viktig.
Din röst
räknas.

Vi tror på
det du
berättar.

1 TACK OCH NEJ

Du bestämmer.

- ♥ Du får ta emot utan att ge tillbaka.
- ♥ Du får säga nej.
- ♥ Du bestämmer över din kropp, dina känslor och ditt liv.

2 SKULDAD

När någon försöker få dig att ändra dig.

- ♥ Det här kallas att bli skuldad.
- ♥ Det är inte ditt fel.
- ♥ Du får säga nej.

3 FULAD

När något som skulle vara kul känns fel.

- ♥ Det här kallas att bli fulad.
- ♥ Det är inte ditt fel.
- ♥ Du får berätta.

4 HEMLIGHET

När någon försöker tysta dig.

- ♥ Du får alltid berätta.
- ♥ Du bestämmer.
- ♥ Du har rätt till hjälp.

FÖRKLARING TILL MATERIALET

Det här materialet ger barn enkla ord för att förstå, sätta gränser och berätta om saker som inte känns bra. Det bygger på en tydlig logik:

- 1 Tack och nej – barnet har makt att sätta gränser.
- 2 Skuldad – när någon försöker få barnet att ändra sig.
- 3 Fulad – när något som skulle vara kul känns fel.
- 4 Hemlighet – när någon försöker tysta barnet.

DU KAN ALLTID BÖRJA HÄR: TACK OCH NEJ

→ Om något känns fel – gå tillbaka.
Du har alltid rätt att säga nej och berätta.

SÅG SÅ HÄR:

Tack och nej.

Jag blev skuldad.

Jag blev fulad.

Någon lade en hemlighet på mig.

DET VIKTIGASTE:

Barn och vuxna måste komma överens om detta och hålla sig till det:

VI TROR PÅ BARNETS BERÄTTELSE.

- ♥ När barn berättar måste vi lyssna, tro och ta dem på allvar. Vi behöver inte veta allt eller förstå allt direkt. Att tro på barnet betyder inte att vi anklagar någon för något olagligt.
- ♥ När vi tror på barnet kan vi prata med den vuxne det gäller utan att vara anklagande. Vi säger bara: "Här har vi berättat att vi jobbar tillsammans och betar oss så här."
- ♥ Vårt gemensamma språk och våra tydliga regler skyddar barnen.
- ♥ Då blir det lättare att förebygga, agera och skapa trygghet.

När barn och vuxna delar samma språk – stoppar vi grooming.

LÄRARHANDLEDNING

1. Introducera

- Visa affischen.
- Läs de fyra stegen tillsammans.
- Fråga: "Vad tänker ni, vad betyder det här?"
- Låt barnen berätta med egna ord.

2. Utforska

- Gå igenom varje steg.
- Använd praktiskt exempel eller rollspel.
- Fråga: "Har du varit med om något som tårar?" (Det är okej att säga nej.)
- Prata om känslor och vad man kan göra.

3. Träna språk

- Öva på att säga: Tack och nej / Jag blev skuldad / Jag blev fulad / Någon lade en hemlighet på mig.
- Upprepas tillsammans, gärna med rörelser.

4. Avsluta med trygghet

- Påminn om: Du är viktig. Din röst räknas.
- Du har rätt till hjälp.
- Fråga: "Vem kan du prata med om något känns fel?"

4. Avsluta med trygghet

- Påminn om: Du är viktig. Din röst räknas.
- Du har rätt till hjälp.
- Fråga: "Vem kan du prata med om något känns fel?"

5. Följ upp

- Återkom ofta. Upprepas och stärk.
- Låt affischen vara synlig.
- Var en Trodd & Trygg-vuxen – varje dag.

KOM IHÅG SOM VUXEN:

- ♥ Lyssna.
- ♥ Tro.
- ♥ Tacka för berättelsen.
- ♥ Sätt ord.
- ♥ Ge hjälp.
- ♥ Följ era rutiner.

DU KAN PRATA MED NÅGON SOM KAN HJÄLPA DIG:

- ♥ Förälder eller annan vuxen du litar på
- ♥ Lärare, kurator eller skolpersonal
- ♥ Elevhälsan
- ♥ BRIS – 116 111 (chatt, telefon, mejl)
- ♥ Socialtjänsten eller barn- och ungdomspsykiatri
- ♥ Polisen vid allvarliga situationer

Ingen ska behöva bära det här ensam.
Det är modigt att berätta.

TILLSAMMANS GÖR VI SKILLNAD – ETT ORD I TAGET. © WONSA

W O N S A

World of No Sexual Abuse

Referenser

O'Connell, R. (2003). A typology of child cyberexploitation and online grooming practices. Cyberspace Research Unit, University of Central Lancashire.

Craven, S., Brown, S., & Gilchrist, E. (2006).
Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations.
Journal of Sexual Aggression, 12(3), 287–299.
<https://doi.org/10.1080/13552600601069414>

Whittle, Catherine Hamilton-Giachritsis, Anthony Beech, Guy Collings, A review of online grooming: Characteristics and concerns, *Aggression and Violent Behavior*, Volume 18, Issue 1, 2013, Pages 62-70, ISSN 1359-1789, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.09.003>.
 (https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178912001097)

Lanning, K. V. (2010).
 Child molesters: A behavioral analysis for professionals investigating the sexual exploitation of children (4th ed.).
 National Center for Missing & Exploited Children.

Winters, G. M., Jeglic, E. L., & Kaylor, L. E. (2020). Validation of the Sexual Grooming Model of Child Sexual Abusers. *Journal of Child Sexual Abuse, 29*(7), 855–875. <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1801935>

De fyra orden och den underliggande forskningen

De Fyra Orden	Vad händer (barnperspektiv)	Motsvarande i forskning	Källor
Tack & nej	Barnet sätter en gräns. Säger nej till något som inte känns bra.	Resistance / Boundary setting. Tidig möjlighet att avbryta grooming innan relationen fördjupas.	Craven et al., 2006; Winters et al., 2020
Skuldad	Barnet får känna skuld för sitt nej. "Efter allt jag gjort..."	Guilt induction / Emotional manipulation. Förövaren försöker skapa ansvar och bryta barnets gränser.	Craven et al., 2006; Lanning, 2010; Winters et al., 2020
Fulad	Något som skulle vara bra känns fel. Barnet känner sig lurat och förvirrat.	Desensitization & Manipulation. Gradvis gränsförskjutning där barnet vänjs vid det som händer och blir osäkert på vad som är okej.	O'Connell, 2003; Winters et al., 2020; Whittle et al., 2013
Hemlighet lagd på sig	Barnet får veta att det inte får berättas.	Secrecy & Control. Hemligheter används för att tysta barnet och upprätthålla kontroll.	Lanning, 2010; Craven et al., 2006

